

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Маргрета Любомирова Григорова,
преподавател по славянски литератури в катедра „Славистика“
във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование: Хуманитарни науки

професионално направление: Филология

докторска програма: Славянски езици (полски език)

Автор: Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе

Тема: Езиково изразяване на комичното
(върху материал от творчеството на Витолд Гомбрович)

• **Общо представяне на процедурата и докторанта**

Със заповед №Р33-3470/17.07.2016 на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Езиково изразяване на комичното (върху материал от творчеството на Витолд Гомбрович)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 2.Хуманитарни науки, професионално направление:2.1.Филология, докторска програма: Славянски езици (полски език).

Автор на дисертационния труд е Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе, докторантка на самостоятелна подготовка към катедра „Славистика“ във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от докторантката комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва:

- Молба от докторантката за откриване на процедура от 15.07.2016 г.;
- Дисертационен труд;
- Автореферат;
- Списък на всички научни публикации (107);
- Списък на научните публикации по темата на дисертацията (78);
- Копия от 7 базисни за дисертацията научни публикации;
- Заповед за записване в докторантура от 1991 г.;
- Заповед за промяна на темата на дисертацията от 2014 г.;

- Заповед за отчисляване от докторантура;
- Заповед за провеждане на изпит по специалността от индивидуалния план – на 22.02.2011 г. ;
- Заповед на Ректора за разширяване на състава на катедрения съвет за провеждане на предварително обсъждане на дисертационния труд;
- Протокол №101 от 20.06.2016 г. от катедрен съвет за готовността на докторанта за откриване на процедура;
- Протокол № 104 от 06.07.2016 г., отразяващ резултатите от предварителното обсъждане на дисертационния труд и решението той да бъде предложен за публична защита;
- Декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- Справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;
- Копие от диплома за завършено полонистично образование с отлична оценка;
- Заповед за състав на комисия, провеждаща изпита по научната специалност;
- 18-19 Списък от награди и сканирани наградни грамоти и протоколи, свързани с проектни участия и успехи на докторантката.

• **Кратки биографични данни за докторанта**

Докторантката, която от 1995г. е редовен асистент по полски език в Пловдивския университет, е завършила с отличен успех както средното (през 1981 г.), така и висшето си образование (през 1987 г.) - специалност “Славянска филология”, профил „Полонистика”; специалист по полски език и български език и литература. Дипломната ѝ работа (защитена също с отличен) говори за ясни литературни интереси (творчеството на Словацки), а членството в СБХ – за допълнителни творчески нагласи. Професионалната ѝ биография показва натрупване и развиване на полиглотски умения извън полския език (руски, френски, чешки, унгарски, португалски език). Участието в МЕЖДУНАРОДНИЯ ПРОЕКТ ПО НАУЧНА АНАЛИТИКА (МАНВО), откъдето са наградите, сочи, че докторантката с успех участва в модерни научни общности, създадени по европейски проекти. Солидна част от научната биография на Димитрина Хамзе, са нейните участия в конференции и многобройните публикации в реферирани и рецензирани издания.

3. Актуалност на тематиката

Тематиката е актуална не само от гледна точка на недостатъчно обследвания в България доскоро автор (през настоящата година защити компаративистична дисертация върху него и докторантката от СУ Катерина Кокинова, преди нейната не е имало други докторски дисертации, отнасящи се до Гомбрович). През последните години провокативният Гомбрович стана отново актуален и „модерен“ в контекста на международната полонистика – наскоро издаденият дневник „Кронос“, обновената актуалност на мигрантската полска проблематика, сравнително късното навлизане на

автора в българската рецепция – това са все параметри на актуалността. Още по-актуален се явява той като обект на езиково-семантичния анализ, съчетан с теоретико-естетическия, психологическо-философския и литературоведческият. Този подход се вписва в постсъвременната интердисциплинарност и комплексност, която предполага излизане от чистите методологически езици и създаване на иновативен тип комплексна методология.

- **Познаване на проблема**

Димитрина Хамзе показва богато, изчерпателно, динамично и комуникативно познаване на класическите и нови трудове, които са ѝ нужни за да изследва комичното при Гомбрович. Тя подрежда своите компетентности в дяловете на дисертацията, в неговите теоретично-методологични и приложно-прагматични аспекти. Приведените български, полски и много други чуждестранни изследвания не са просто реферирани, а са обиграни в работата с творческите текстове и конкретните наблюдения, те са база, над която авторката е надградила своя оперативен и концептуален подход.

4. Методика на изследването

Комплексната и интердисциплинарна методика, както вече бе отбелязано и ще бъде допълнително акцентирано в оценката, е точен инструмент за постигане на целите на изследването, както в теоретичния си, така и в прагматично-аналитичния си аспект.

- **Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите**

Успехи на дисертацията

Дисертацията и по обем, и по свършена работа, и по съдържание надхвърля двойно изискванията за малък докторат. Изследването се отличава както с всеотдайното следване на своите задачи, така и със своя своеобразен авторски почерк и на места леко ексцентрична стилистика. Личи стремежът към новаторство и голямата амбиция за теоретичен и аналитичен принос, на фона на много доброто познаване на предметната литература.

Считам за успешна интердисциплинарната ситуираност и уплътненост на дисертацията, която авторката добре е мотивирала още в началото и е провела ревностно и последователно. Налице са методологически и категориални езици на философията, естетиката, психологията, литературознанието и езикознанието, които осигуряват полидискурсивен теоретичен апарат и прочит. Това е актуална форма на интердисциплинарност, който има общокултурен аспект, в духа на началото на 21 век с неговите „хипер“ или „мега“ задачи, стъпили върху традиции и пластове на повече от 20 столетия. Авторката на дисертацията добре е въвела мотивировката на

интердисциплинарността още в началото на своя труд, подкрепяйки се с трудове от типа на изследването на Владислав Хлопицки от самия край на предходния век, в което е събрана и осмислена главно равносметката за последните 2 века, стъпила върху вековните традиции. В подобен дух тече и позоваването на труда на руската психолингвистка Александра Залевская с нейните визии за интегративният модел на нова интердисциплинарност, кореспонденцията с идеите на Фурдал и Киклевич (идеята за хиперпарадигмите). Посочени са многобройни мнения и идеи на множество чуждестранни учени.

Структурно-композиционният модел на дисертацията също бих определила като успешен – той е богат, логически издържан, отговаря на интердисциплинарния подход и осигурява търсената плътност на изследването. Мисля, че структурно дисертацията може да се подели на два ясно различими дяла (макар и да има триделна композиция) – теоретичен и илюстративен, между които преходното звено е прагматиката на теоретичния дискурс, развита главно в диалогично-комуникативния аспект Автор-Читател и представена във втора глава. Убедителността на постановките нараства в хода на същинската, функционална работа с текстовете, където доминира доказателствената част от изследването. Аналитичната част се отличава с прецизната си и детайлна структурираност. Съчетават се простотата и яснотата на постановките с изобилието и сложността на аналитичните нива и детайли, подробността с концептуалността.

Теоретично-методологичната част е развита автономно, без предварителни илюстративни препратки към творчеството на Гомбрович, по начин, който позволява тя да бъде ползвана сама по себе си и прилагана към други автори светове. Много старателно е разгледана характеристиката на основните категории ирония, пародия и гротеска, извършена е разходка през вековете и пластовете на културните им прочити, през интердисциплинарните им ракурси. Правомерен е подходът, който поставя иронията (като светогледно отношение) като инвариант на комичното, откроява ролята на субективно-емоционалния фактор. Точно и плодотворно фиксирана е системата от релации на иронията, като се върви от идейните съотношения към литературните похвати, от свободата, емоцията и играта към езика на тропите. Релации са изградени и около пародията и гротеската, където целесъобразно и мотивирано влиза в ход категорията на абсурда и сюрреалистичната интерпретация. Направени са класификации, извършени са позовавания на философи, естети, психолози, творци (или фигури, които съчетават тези аспекти). Може би на места има прекалени позовавания

на Исак Паси и цитирания втора ръка по него, чиято честота авторката обаче мотивира като необходима във връзка с основни сходства и разграничавания. Все пак трудът на Паси е фундаментален и диалогът с него необходим, а и навсякъде дисертантката е препрочела и самостоятелно анализирала посочените от него философи и естети, олицетворяващи традицията на мисленето върху категорията на смешното/комичното. Добавени са още много съвременни имена, представители на различни области и дисциплини, между които Дейвид Кауфър, Джовантино Форабоско, Иван Славов .

Ефективна и успешна е и втората подготвителна глава към лингвистично-семантичното влизане в творчеството на Гомбрович – а именно посветената на прагматично-комуникативния аспект на комичното. Тя е вдъхновена в голяма степен от труда на Стефана Димитрова „Лингвистична прагматика“ и нейната предшественичка Руселина Ницолова, но е изчерпателно съотнесена с множество полски изследвания. В нея са отново осмислени основните субкатегории, но вече в плана на когнитивната прагматика и чрез комуникативния обмен между автор и читател, особено важен като приложение към Гомбрович. Особено интересен е последният фрагмент от главата, а именно „Полифоничност и флукуация на авторския „аз“ като комическа стратегия в диалога А – Ч.“, където Димитрина Хамзе работи главно с текста на Дневника, за да дооткрие тактиките и стратегиите на автопародията, символичното умиране и мимикрията на авторския „процесуален“ Аз в талантливата му игра с читателя, с който все по-здраво се интегрира. „Перформативният характер на Гомбровичевото слово заздравява диалогичната връзка между А и Ч – пише Димитрина. - Всички вербализирани интелектуални „действия“ писателят представя като поведение в пространството“ (208), с което подготвя същинското встъпване в третата глава, посветена на езиковата вселена на Гомбрович и нейните лингвистични жонглирания с ефектите на комичното.

Тук е изпълнена, подготвяната до този момент основна цел на дисертацията - комичното да бъде намерено, сведено и анализирано на лингвистично оперативно ниво. При това свеждане се прехождат от работата с естетическите субкатегории на комичното към работата с интердисциплинарно оцветени лингвистични категории, които показват езиковото постигане на комичния ефект, неговата богата системност и инструментализация, при което се очертава ясно изразената авторова стилистика. Отново това е направено в контекста на интердисциплинарния подход, като се върви от семантично-пространствените измерения към чисто езиковите маркери. Особено ключова е категорията на деиксиса, осеви са наблюденията над модалността и

негацията. Интересни са вижданията за тафтологичния резонанс, за ролята на повторенията и оксиморона, травестиите на разговорния език. Наблюденията са направени аргументирано, точно и с лекота, те са илюстративно верни на систематично проведените езиково-семантични корелации, които са много добре изградени в съответствие с обстойната теоретично-историческа първа глава и с прагматиката, конструирана във втората глава. Когато слиза в текстовете на Гомбрович, авторката на дисертацията създава регистър от езиково-функционални похвати, илюстрирани с примери и доведени до обобщения. Като хоризонт на видимост е поддържан диалогичният контекст (и неговите творчески деструкции) на релацията автор-читател, както и автоиграта на твореца. Тук изследването става още по-интересно, защото тече конкретната работа с живота на текстовете, където се проверяват жизнеността и правотата на индуктивно въведените концепции. Това е Гомбрович, видян по сравнително нов начин, на едно езиково функционално равнище, което разкрива светогледа му и естетическата му игра. Могат да бъдат посочени множество примери за постигнатия ефект на ново, приносно осветление на автора, като например изследването на конструктивната пародия и нейните функции, гротескните структури и тяхното контрапунктно градивно действие, табуиращите и антитабуиращите похвати и др.

Бележки и препоръки: Поддържам критичните си виждания (изказани на вътрешното обсъждане) за моменти от стилистиката на дисертацията, където откривам прекаленост в струпването на термини, особено новосъздадени, както и известна помпозност в метафорично изказаните формулировки. Повтарям цитираният вече пример за това: „В качеството ѝ на комическа матрица, която генерира кóмика, понякога ще я наричам категорема и комикогема. За синоним на термина субкатегория на комичното предлагам и термина комема като обособена комическа цялост и „единица мярка” за кóмика.“ (с.31) Не ми импонират и струпаните метафорични определения, като например в заглавието „Разговорният език – текстуален „ствол”, текстуална „рампа” и генератор на естетика в гротесковия изказ“ – разбирам, че са черта от своеобразния почерк на авторката, но мисля, че звучат пародийно и по-скоро хвърлят сянка, отколкото да помагат на всичко ценно, което е направено.

- **Преценка на публикациите и личния принос на докторанта**

За видимо преизпълнение на докторантските задачи говори и големият брой публикации (между които 12 студии), много от които в престижни чуждестранни, рецензирани издания с проверени критерии.

Приносните моменти и оригиналните тези и постановки са ясно видими. Избрани са такива аспекти на изследване на Гомбровичовото творчество, който авторката е проверила като недостатъчно реализирани и непознати в България, за да реализира принос и освен това да се чувства в свои води. А именно, това е „комичното с неговия богат езиков и най-вече семантико-прагматичен спектър в творчеството на полския писател Витолд Гомбрович“. Всички наблюдения и приложени постановки са съобразени със светогледните закони на творчеството на големия провокатор и с изследванията, традиционни и нови, на творчеството му.

- **Автореферат**

Представеният автореферат е изработен по правилата, презентира добре дисертацията и съдържа всички необходими моменти.

- **Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати**

Дисертационният труд и придружаващите го публикации са много полезни за следващите изследователи на творчеството на Гомбрович в България и чужбина. За това, че вече функционират като такива, говорят и забелязаните цитирания, мост към това са и многото участия (и отличия) в конференции и в споменатия проект.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Д. Хамзе съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Докторанката притежава задълбочени теоретични познания по научна специалност *Филология* и демонстрира забележителни аналитични умения при работата с конкретния езиков материал. Осъществено от нея самостоятелно дисертационно изследване почива на солиден концептуален фундамент и има несъмнена научно-практическа стойност.

Въз основа на казаното дотук с пълно убеждение давам своята положителна оценка за обсъжданото дисертационно изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология; докторска програма: Славянски езици (полски език).

11.08. 2016 г.

гр. Велико Търново

Изготвил становището: .....

проф. дфн Маргрета Любомирова Григорова